

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคปัจจุบันประชาชนในประเทศไทยทุกคนได้รับผลกระทบจากปัญหาทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิมนั้นเป็นระบบเศรษฐกิจที่เปิดกว้าง เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และเอกชนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มมีโอกาสที่จะดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย และการบริโภค ตามกลไกแห่งราคาต่างๆ อย่างเสรี ทำให้เกิดการแข่งขันและการผูกขาดทางการค้า ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ มีการเอาเปรียบกันจนเกิดช่องว่างระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท สังคมที่เคยมีจารีตประเพณีที่อยู่บนพื้นฐานของ การพึ่งพาและมีความเท่าเทียมกันได้ถูกทำลายศักยภาพลง อำนาจอธิปไตยและอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจ นอกจากจะเข้ามาควบคุมการใช้ทรัพยากรและสร้างเงื่อนไขให้ผู้ที่มีศักยภาพตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบแล้วยังทำให้เกิดปัญหาใหม่ที่ตามมาอีกมากมาย และยังเพิ่มความซับซ้อนของปัญหาขึ้นไปอีกมาก เช่น การแย่งกันใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ความยากจน การย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกคนที่อยู่ในสังคม การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญและมีบทบาทเป็นอย่างมากในการส่งผลให้คุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น และวิธีการจัดการศึกษานั้นชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและความต้องการของชุมชนด้วย เพราะชุมชนเป็นฝ่ายรับผลกระทบโดยตรงจากการจัดการศึกษา (วรวิทย์ เจริญเลิศ, 2534, หน้า 28 – 35)

การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการพัฒนาในทุกๆ ด้านรวมทั้งด้านการศึกษาเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าถ้าหากปราศจากการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว กิจกรรมเหล่านั้นมักจะประสบความล้มเหลว

การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นจึงนับเป็นปัจจัยและเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การจัด ระบบการศึกษาสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น เนื่องจากจะทำให้ชุมชนมีพลังต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ ได้มากขึ้น ถ้าพิจารณาในระยะยาวแล้วผลการมี

ส่วนร่วมของ ชุมชนจะนำชุมชนไปสู่การพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ผลของการพัฒนานี้จะสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของ ชุมชนอย่างแท้จริง

จากผลการวิจัยของโอวาท สุทธารักษ์ (อ้างใน กิตติชัย การโสภณ, 2536, หน้า 2) ในเรื่องที่เกี่ยวข้องบทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน โดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนที่โรงเรียนสาธิตวิทยา อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนคลองแดง อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช โรงเรียนหนองกลาย จังหวัดอุดรธานี โรงเรียนสันมะเ็ค จังหวัดเชียงราย โรงเรียนบ้านจี้เหล็ก ตำบลคอนมนต์ อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น ยืนยันได้ว่าการมีส่วนร่วมจำเป็นอย่างยิ่งในกิจกรรมการพัฒนาที่ต้องยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางเพราะการกระทำใดๆ ที่ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางคอยกำกับติดตามจะเป็นปัจจัย เงื่อนไขให้เกิดผลดีทั้งทางความคิดและจิตใจของประชาชน

แต่การจากระบบการศึกษาที่ผ่านมา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาถูกลดบทบาทลงมากโดยเฉพาะหลังจาการการประกาศใช้ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 ซึ่งรัฐใช้ระบบโรงเรียนเข้ามาแทนที่บทบาทของบ้านและวัด การที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริงจึงส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอย่างมาก เช่น ขาดแคลนทรัพยากรโดยเฉพาะงบประมาณ ขาดความหลากหลายในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของประชาชน สิ่งสำคัญคือ ประชาชนไม่ได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงทำให้การจัดการศึกษาไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนอย่างแท้จริง (อุทัย คุณเกษม, 2531, หน้า 26)

ระบบการศึกษาที่มีลักษณะเป็นศูนย์กลางรวมอำนาจก่อให้เกิดผลกระทบดังนี้

1. เป็นการศึกษาที่ไม่ตอบสนองกับความต้องการและไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตที่

เป็นจริงของประชาชน และยังทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งส่งผลทำให้เกิด “ ความแปลกแยกทางวัฒนธรรม ” (กาญจนา แก้วเทพ, 2530)

2. การศึกษาที่จัดอยู่ในปัจจุบันก็จัดตามนโยบายด้านการศึกษา ซึ่งความเป็นจริงในอดีตที่ผ่านมา นโยบายด้านศึกษามักเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ทางการเมืองของฝ่ายรัฐ ที่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมไปในทิศทางหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาในส่วนรวมของโครงสร้างและระบบการจัดการการศึกษาทั้งหมดถึงจะมีการเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ว่าประชาชนทุกคนมีโอกาสทางการศึกษา แต่ในความเป็นจริงผู้คนส่วนใหญ่โดยเฉพาะคนยากจนนั้นได้รับโอกาสทางการศึกษาไม่เท่าเทียมกับคนอื่น ทั้งโดยปริมาณหรือคุณภาพภายใต้กลไกและเงื่อนไขที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการ ถ้าระบบ การศึกษายังเป็นแบบศูนย์กลางรวมอำนาจ

ในมุมมองที่ว่าการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประชาชนยังขาดการส่งเสริมสนับสนุนอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ ศักยภาพและปัญหาของแต่ละท้องถิ่น ปัญหาสำคัญอยู่ที่การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของรัฐ การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนถือว่าการแบ่งเบาภาระของรัฐนั้นได้กลายเป็นธุรกิจทางการศึกษา สร้างความเหลื่อมล้ำและแบ่งแยกทางชนชั้นในสังคมมากยิ่งขึ้น การจ่ายเงินสนับสนุนพิเศษเพื่อให้ลูกได้เข้าเรียนในสถาบันการศึกษาที่ต้องการยังเป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่

ประชาชนไม่ได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตนเอง โอกาสที่ได้รับรับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนหรือองค์กรของรัฐมีอย่างจำกัด การขาดการศึกษาและขาดความเข้าใจในแง่ของข้อมูลข่าวสารเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของปัญหาเกษตรกรในปัจจุบัน ความรู้ไม่เท่าทันระบบและกลไกของตลาด ทำให้เกษตรกรลงทุนทำเกษตรพืชเดี่ยวตามนโยบายการส่งออกของรัฐบาล แต่ขาดการสนับสนุนในการจัดตั้งและจัดการองค์กรของตนเองเพื่อการต่อรองและการจัดการ ทำให้ตกเป็นเบี้ยล่างของคนที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคม

ระบบการศึกษาในปัจจุบันก้าวไม่ทันการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในช่วงรอยต่อระหว่างการเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคใหม่ เพราะสังคมยุคใหม่เป็นสังคมแห่งความหลากหลาย ในขณะที่ตัวรัฐก็พยายามรวมศูนย์อำนาจไว้ไม่ยอมกระจายออกไป ทำให้กระบวนการพัฒนาเกิดความขัดแย้งและกดดันมากยิ่งขึ้น

การศึกษาในยุคใหม่ต้องสร้างเสริมให้ประชาชนมีความรู้เท่าทันต่อ สถานการณ์ทางสังคม สามารถปรับตัว ต่อรอง จัดการและดำเนินการต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน การให้โอกาสทางการศึกษากับคนที่ด้อยโอกาส การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคม วัฒนธรรมของแต่ละแห่ง และการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการกระบวนการศึกษาทั้งหมด ก็เป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งของการแก้ปัญหา

สิ่งสำคัญซึ่งเป็นจุดวิกฤตทางการศึกษาไทยในยุคปัจจุบันคือ ภาวะที่คนหันหลังให้กับระบบการศึกษา โดยผู้ปกครองในชนบทส่วนใหญ่ไม่ยอมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระดับที่สูงกว่าประถมศึกษาเพราะผู้ปกครองเหล่านั้นเชื่อว่าเรียนไปก็ไม่มีความประโยชน์ ไม่สามารถหางานทำได้ ดังข่าวที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์กรณีคุณหมอกคนหนึ่งไม่ยอมส่งลูกเข้าเรียนและสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรบางท่าน ที่เคยเป็นนักวิทยาศาสตร์ก็กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอนในปัจจุบันทำให้เด็กเต็มไปด้วยความรู้ แต่ไม่ได้ทำให้เด็กเป็นคนได้อย่างสมบูรณ์ จนอยากจะเอาลูกออกมาสอนเอง (มูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม, 2531, หน้า 6 – 14) ได้ส่งผลให้กลุ่มบุคคลที่มีความวิตกกังวลต่อระบบการศึกษาของชาติได้เสนอทางออกและเรียกร้องให้ทางฝ่ายการศึกษารีบพบทวนปัญหาดังๆ ที่เกิดขึ้น เป็นเหตุให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินโครงการ ทบทวนแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 เพื่อเป็นการหาทางออกสำหรับการจัดการศึกษาในอนาคต ผลสรุป ข้อหนึ่งของรายงานกล่าวว่า “รัฐจะกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นโดย ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ตลอดจนองค์กรท้องถิ่นในระดับต่างๆ ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารและการจัดกิจกรรมทางการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ความต้องการของท้องถิ่นของตนเอง (อ้างในกิตติชัย การโสภณ, 2536, หน้า 5)

ผลการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 – 7 ส่งผลให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างเห็นได้ชัด ผลที่เกิดจากการพัฒนาทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเปลี่ยนไปมาก กล่าวคือมีการเอาเปรียบกันทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้และโอกาสที่ควรจะได้รับตามสิทธิที่พึงจะได้ ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อความสงบสุข ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จึงมุ่งเน้นการแก้ไขที่ คน เป็นอันดับแรกโดยมีความเชื่อว่าคนเป็นผู้ที่ เข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบต่างๆ ทุกระบบ ถ้าคนมีคุณภาพและประสิทธิภาพที่ดีแล้วระบบต่างๆ ในสังคมน่าจะดีขึ้น เครื่องมือที่จะช่วยพัฒนาคนได้สิ่งหนึ่งก็คือ การศึกษา แต่สิ่งที่สำคัญต้องเป็น การศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพของแต่ละบุคคล แต่ละท้องถิ่นพร้อมทั้งให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าถึงด้วย ฉะนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องหลากหลาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 43 กล่าวว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้ อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ เอกชน การจัดการ

ศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและ เอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ย่อมได้รับการคุ้มครองตามที่กฎหมายบัญญัติ” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540)

การศึกษาสำหรับคนส่วนใหญ่ในสังคมไม่อาจเกิดขึ้นได้ภายใต้ภาวะการรวมอำนาจและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่มุ่งเพื่อคนส่วนน้อยดังเช่นปัจจุบัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่กลไกของรัฐในส่วนต่างๆ จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถรวมตัวกัน และมีองค์กรจัดตั้งในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับรากฐานที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มอาชีพจนถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่น อันจะเป็นหลักประกันสำคัญที่จะทำให้แนวความคิดเรื่องการกระจายอำนาจทางการศึกษาบรรลุผล โดยรัฐต้องลดบทบาทจากการเป็นผู้กุมอำนาจในการจัดการศึกษาแต่เพียง ฝ่ายเดียวดังที่เป็นอยู่ให้ลดน้อยลง พร้อมกับเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับการตัดสินใจและการบริหารมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในที่นี้จะต้องมีความหมายให้ถึงระดับอำนาจการตัดสินใจในการกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน มิใช่การมีส่วนร่วมเฉพาะในความหมายที่เป็นฝ่ายถูกกระทำคือ การบริจาคเงิน วัสดุ แรงงานดังเช่นที่เป็นมา (โอวาท สุทธนารักษ์, 2530, หน้า 45)

ถ้าการศึกษาจะช่วยให้ประชาชนอยู่ในลักษณะพึ่งตนเองได้มากขึ้นและสังคมส่วนรวมมีฐานะพึ่งพาสังคมอื่นน้อยลง การศึกษานั้นก็ควรจะส่งเสริมให้คนเรามีการพัฒนาเพื่อให้เกิดคุณลักษณะดังนี้

1. มีจิตใจใฝ่รู้
2. มีความสามารถในการเรียนรู้ความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปและนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเองได้
3. มั่นใจในฐานะความเป็นอยู่ของตนเองว่ามีอิสระ มีฐานะเท่าเทียมผู้อื่นและได้รับการยกย่องยอมรับ (อุทัย คุลยเกษม, 2530, หน้า 18 – 19)

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทัศนคติ ค่านิยมและคุณธรรมของบุคคลเพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพและประสิทธิภาพของสังคม

องค์กรท้องถิ่นเป็นองค์กรขนาดเล็กที่สุดของการปกครองส่วนภูมิภาค และองค์กรท้องถิ่นก็เป็นกลุ่มชาวบ้านที่เข้ามารวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม องค์กรท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะต้องมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรมในชุมชน ผู้นำของชุมชนก็เป็นกลไกที่สำคัญในการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมและ

สนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน (อ้างในนิคม
เหมะสุทธานนท์, 2536, หน้า 1 - 4)

ในแง่ของการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นปัจจัยและเงื่อนไข
เสริมให้ระบบการศึกษาสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน พร้อมทั้งใช้ความรู้
ความสามารถที่มีอยู่ในชุมชนเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและการแก้ปัญหาในชุมชนของ
ตนเองได้ เช่นเดียวกับคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้หาแนวทางสำหรับการ
พัฒนาการศึกษาในอนาคตดังในรายงานเรื่อง แนวทางพัฒนาการศึกษาไทย : บทวิเคราะห์
เบื้องต้นเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ว่า ทางออกของระบบการศึกษา
ไทยในปัจจุบันควรเป็นไปเพื่อฟื้นฟูศักยภาพของชุมชนชนบท โดยพัฒนาไปในรูปของ
โรงเรียนชุมชนให้โรงเรียนเป็นแหล่งสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่สัมพันธ์สอดคล้อง
กับพื้นฐานและปัญหาความต้องการของชุมชน ซึ่งจะต้องให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมใน
การจัดการศึกษา (อ้างในกิตติชัย การโสภ, 2536, หน้า 1 - 5)

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทราบว่าในบริบทของสังคมชนบทที่กำลัง
เปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมือง ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ในลักษณะ
ใดบ้าง มีปัจจัยและเงื่อนไขอะไรที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบการเรียนรู้แบบดั้งเดิมในชุมชนชนบท
2. เพื่อศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษา ปัจจัย และเงื่อนไข ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ
ศึกษา

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบข้อมูลพื้นฐานความต้องการของชุมชนในเรื่องการจัดการศึกษา
2. ได้รู้ถึงวิธีการที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ได้แนวทางการจัดการศึกษาตามสภาพความต้องการของชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชน หมายถึง หมู่ชนหรือกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก มีขนบธรรมเนียมประเพณี เช่นเดียวกัน อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

การมีส่วนร่วม หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยกลุ่มบุคคลหรือปัจเจกบุคคล คือ ร่วมแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมควบคุม ร่วมตรวจสอบ ร่วมเสียสละเงิน ร่วมเสียสละแรงงาน ร่วมเสียสละวัสดุอุปกรณ์ ร่วมประชุม ร่วมเป็นวิทยากร ภายใต้กระบวนการ 7 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นประชุมเพื่อดำเนินการ
2. ขั้นสำรวจเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาของชุมชน
3. ขั้นกำหนดหลักการ จุดมุ่งหมาย และเนื้อหา
4. ขั้นกำหนดความเหมาะสมของผู้รับบริการ
5. ขั้นการสร้างรายละเอียดของเนื้อหา
6. ขั้นวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเนื้อหา
7. ขั้นดำเนินการใช้เนื้อหา

การศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝนและอบรม หรือกระบวนการในการจัดการพัฒนาการศึกษาโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของการศึกษาทั้ง 3 แบบ คือ

1. การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) เป็นระบบการศึกษาที่มีโครงสร้างและขั้นตอนในการดำเนินงานเริ่มตั้งแต่อนุบาลไปจนถึงอุดมศึกษา โดยมีหลักสูตรระยะเวลา สถานที่และการประเมินผลที่ชัดเจนแน่นอน
2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Nonformal Education) เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน โดยต่างกับการศึกษาในระบบโรงเรียนที่ หลักสูตร ระยะเวลา สถานที่ มีการยืดหยุ่นได้มากกว่า ในการจัดการศึกษายึดความต้องการและความสะดวกของผู้เรียนเป็นหลัก
3. การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย (Informal Education) เป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันของทุกๆ คนในสังคม เป็นการศึกษาที่ได้รับมาจากประสบการณ์ตรง ต่างคนต่างก็รับรู้ในสิ่งที่ตนเองมีความสนใจ

การจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการในการเตรียมการ การวางแผนดำเนินการ ให้มีการเรียนรู้ การเรียนการสอน การฝึกและอบรม หรือให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ของนักเรียนหรือประชาชน

ปัจจัย หมายถึง เหตุหรือสิ่งที่จำเป็นต้องมี ต้องใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของ การดำรงตนในสังคม เช่น รายได้เป็นปัจจัยในการส่งบุตรหลานศึกษาต่อในระดับสูง

เงื่อนไข หมายถึง ข้อแม้ ข้อกำหนด หรือเกณฑ์ที่จะสนองปัจจัยนั้นๆ เช่น ฐานะ ทางเศรษฐกิจของครอบครัว ถ้าฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่ได้ ก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่ง ที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้ นั่นคือต้องใช้เวลาที่มีอยู่ไปประกอบ อาชีพเพื่อสร้างฐานะของครอบครัว จึงไม่มีเวลาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของ ชุมชนได้ เป็นต้น

คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน หมายถึง คณะบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งตาม ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่ให้ คำปรึกษา ช่วยเหลือสนับสนุนในกิจการของโรงเรียน

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในเขตชุมชนชนบทกิ่งเมือง คือ บ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้าน สันเหมือง หมู่ที่ 7 ตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเหตุผลในการเลือก ดังนี้

1. เป็นพื้นที่ที่มีปรากฏการณ์ตามประเด็นที่ผู้ศึกษาต้องการศึกษา
2. เป็นพื้นที่ที่มีการคมนาคมสะดวก ได้รับข้อมูลข่าวสารจากหลายทาง
3. เป็นพื้นที่ที่พึงจะได้รับการจัดตั้งให้มีองค์การบริหารส่วนตำบล
4. เป็นพื้นที่ที่ประชากรในพื้นที่ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างกันในระดับสูง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาบริบทดั้งเดิมของชุมชนที่กลุ่มเป้าหมายอาศัยอยู่

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

1.2 สภาพทางด้านสังคม / วัฒนธรรมของชุมชน

- การปกครอง
- ผู้นำ
- ลักษณะการตั้งบ้านเรือน
- วัด - โรงเรียน
- เครือญาติ
- กลุ่ม / การปฏิสัมพันธ์ของกลุ่ม
- ความเชื่อประเพณีและค่านิยม
- ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ในชุมชน
- การถ่ายทอดความรู้ของครอบครัว
- ความสามัคคี
- การเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น
- ปัจจัยและเงื่อนไขในท้องถิ่นที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้

1.3 สถานภาพทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน

- อาชีพหลักและอาชีพเสริม
- รายได้
- การถือครองที่ดิน
- ปัญหาต่างๆ ด้านเศรษฐกิจ

2. ศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบดั้งเดิมในชุมชนบ้านพระนอน หมู่ที่ 5 และบ้านสันเหมือง หมู่ที่ 7

3. ลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ขั้นการประชุมเพื่อดำเนินการ

3.2 ขั้นสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษา

3.3 ขั้นกำหนดหลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา

- 3.4 ขั้นกำหนดความเหมาะสมของผู้รับบริการ
- 3.5 ขั้นสร้างรายละเอียดของเนื้อหา
- 3.6 ขั้นวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเนื้อหา
- 3.7 ขั้นนำเนื้อหาไปใช้
4. พฤติกรรมของการมีส่วนร่วม
 - 4.1 ร่วมแสดงและเสนอแนะความคิดเห็น
 - 4.2 ร่วมตัดสินใจ
 - 4.3 ร่วมวางแผน
 - 4.4 ร่วมดำเนินการ
 - 4.5 ร่วมตรวจสอบ
 - 4.6 ร่วมเสียสละเงิน
 - 4.7 ร่วมเสียสละแรงงาน
 - 4.8 ร่วมเสียสละวัสดุอุปกรณ์
 - 4.9 ร่วมประชุม
 - 4.10 ร่วมเป็นวิทยากร
5. ปัจจัย ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน
 - 5.1 ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของชุมชน
 - 5.2 การเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
 - 5.3 ความต้องการหรือความสนใจที่อยากจะมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
6. เงื่อนไข ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน
 - 6.1 การได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของชุมชน
 - 6.2 ศักยภาพของประชาชนและองค์กรในท้องถิ่น
 - 6.3 การสนับสนุนจากรัฐและองค์กรภายนอก
 - 6.4 ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่มีการจัดการศึกษาหรือโรงเรียนกับชุมชน
 - 6.5 รายได้ของประชาชนในชุมชน
 - 6.6 งบประมาณ ทรัพยากร ที่จะมาสนับสนุน